

Звіт про роботу за 2023 рік наукової школи
«Актуальні проблеми соціальної роботи в громаді: історія, теорія,
практика»

(керівник: доктор педагогічних наук, професор Оксана Олексіївна
Кравченко)

За звітний період:

- виконувалися дисертаційні дослідження:

Аспірантка I року навчання: Гасанова Лейла Ілгарівна. Тема наукового дослідження: «Формування соціально-емоційних навичок учнівської молоді».

Аспірантка III року навчання: Песоцька Юлія Юріївна. Тема наукового дослідження: «Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами музейної педагогіки».

Аспірант III року навчання: Коляда Назарій Ігорович. Тема дисертаційного дослідження: «Соціалізація підлітків у дитячих і молодіжних громадських організаціях»

Аспірантка IV року навчання: Вербовська Оксана Василівна. Тема наукового дослідження: «Професійна реабілітація осіб з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру»

Аспірантка III року навчання: Сарнацька Аліна Валеріївна. Тема дисертаційного дослідження: «Підвищення безпеки жінок, які належать до уразливих до гендерного насильства груп»

Листопад 2023 р. – захист дисертації **Каркача Андрія Володимировича** на тему: «**Формування цифрових компетентностей у слухачів Університету третього віку в умовах територіального центру соціального обслуговування**» на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Наукові керівники – **Семигіна Тетяна Валеріївна** (на громадських засадах), доктор політичних наук, професор, член Національного агентства кваліфікацій; **Кравченко Оксана Олексіївна** (штатний працівник), доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Об'єкт дослідження – цифрові компетентності літніх людей як передумова подолання цифрової нерівності та складова цифрової ресоціалізації.

Предмет дослідження – формування цифрових компетентностей літніх людей в умовах університету третього віку територіального центру соціального обслуговування.

Мета, предмет та об'єкт дослідження дозволили нам поставити наступні завдання, що відображені на слайді.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз теоретико-методологічних підходів до подолання цифрової нерівності літніх людей.

2. Схарактеризувати специфіку цифрових компетентностей літніх людей та особливостей їх формування в умовах університету третього віку.

3. Розробити та здійснити апробацію програми, спрямованої на формування цифрових компетентностей літніх людей в умовах університету третього віку територіального центру соціального обслуговування

4. Надати рекомендації соціальним працівниками щодо розвитку цифрових компетентностей літніх людей як складової цифрової ресоціалізації.

Для досягнення мети, виконання завдань дослідження використано комплекс методів у межах інтерпретативної парадигми досліджень у соціальній роботі:

– теоретичних: системний аналіз даних джерельної бази для визначення стану розробленості проблеми, інтерпретація отриманих результатів;

– формувального впливу: впровадження розробленої програми формування цифрових компетентностей;

– емпіричних: включене спостереження за процесом впровадження програми, контент-аналіз навчальних матеріалів, анкетне опитування (слухачів університету третього віку; соціальних працівників, залучених до розвитку цифрової компетентності літніх людей).

Вибір методів було зумовлено специфікою «дослідження в дії», яке передбачає поступову модернізацію програми на основі зворотного зв'язку від учасників процесу впровадження інтервенції. Дослідження виконано з урахуванням етичних принципів професійної соціальної роботи. Робота спиралась на теоретичні концепції соціалізації та ресоціалізації, цифрових розривів та цифрової інклюзії, теорії освіти дорослих.

На основі узагальнення теоретико-методологічних підходів зарубіжних і українських дослідників уточнено, систематизовано й доповнено визначення і структуру цифрових компетентностей людей літнього віку.

Цифрова компетентність розглядається як здатність та навички людей літнього віку щодо ефективного використання цифрових технологій та ресурсів, які адаптовані до їхніх потреб та особливостей.

У структурі компетентності виокремлено такі компоненти як: інформаційна та медіа-компетентність, комунікативна компетентність, технічна компетентність, споживча компетентність.

Визначено критерії сформованості цифрових компетентностей людей похилого віку, які відображають їх здатність та рівень навичок у використанні цифрових технологій.

Експериментальну програму з розвитку цифрових компетентностей було розроблено 2016 року, вона впроваджувалась у 2016-2017 – 2022-2023 навчальних роках. Розроблення програми формування цифрових компетентностей людей літнього віку було, передовсім, орієнтоване на подолання цифрових розривів та цифрову ресоціалізацію. Розроблення та впровадження цієї програми на базі університету третього віку територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) управління соціального захисту населення Подільської районної у м. Полтаві відбувались у межах підходу «дослідження в дії», який передбачає циклічний, етапний характер, постійне врахування побажань учасників та зміни контексту.

У 2022 році експериментальна програма реалізовувалась на базі цифрової платформи Moodle і складалась з 11 модулів.

Програмі притаманна варіативність і відкритість, вона орієнтована на забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії людей літнього віку, що відповідає базовим принципам навчання впродовж життя та філософії організації навчання в університеті третього віку.

Результати аналізу опитування слухачів програми, проведеного до початку навчального року та після нього, (деякі з результатів нашого дослідження висвітлено на слайді) наочно підтверджують значущий розвиток цифрових компетентностей серед літніх слухачів і можуть слугувати свідченням позитивного впливу навчальної програми на розвиток цифрових компетентностей серед людей похилого віку та підкреслюють успішну адаптацію людей похилого віку до сучасних технологій під впливом навчання. Особливо хочемо зауважити, що слухачі університету третього віку стали більше користуватися цифровими сервісами у повсякденні, що свідчить про високий рівень сформованості цифрових компетентностей.

Загальний аналіз даних підтверджує, що програма формування цифрових компетентностей відіграє важливу роль у зміні ставлення літніх слухачів до використання цифрових технологій та активнішої участі у сучасному цифровому середовищі.

Отримані результати підтвердили концептуальну основу нашого дослідження та наявні теоретичні підходи до організації навчання в університетах третього віку, описані в першому та другому розділах дисертаційної роботи.

Базуючись на цих теоретичних підходах, ми рекомендуємо розробляти програми формування цифрової компетентності в університетах третього віку, які будуть засновані на принципах геррагогії, концепції навчання протягом життя та компетентнісного підходу. Це допоможе забезпечити ефективне та цілеспрямоване навчання літніх людей цифровим навичкам, підвищити їхню активність та задоволеність від навчального процесу.

– підготовлено проєктну заявку для участі у конкурсі держбюджетних розробок. Тема проєкту «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії».

Мета проєкту – наукове обґрунтування та емпірична перевірка ефективності каністерапії як інноваційного методу соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР.

Для реалізації мети дослідження було поставлено такі завдання:

- проаналізувати особливості перебігу (динаміки) ПТСР в учасників бойових дій, обґрунтувати можливі підходи до їхньої соціально-психологічної реабілітації;

- розкрити сутність та зміст каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій та членів їхніх сімей;

- під час емпіричного дослідження продіагностувати психоемоційний та соціально-психологічний стани учасників бойових дій, з метою виявлення у них посттравматичного стресового розладу;

- розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії;

- розробити науково-методичні рекомендації з особливостей використання каністерапії в процесі соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій;

- підготувати та провести супервізійні та інтервізійні семінари-практики для осіб, які працюють із учасниками бойових дій; розробити та впровадити в освітньо-професійні та освітньо-наукові програми блок вибіркового дисциплін; підготувати посібники, цикл вебінарів, онлайн конференцію, наукові публікації з проблеми каністерапії як інноваційного методу соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій.

- розробити онлайн-курси для фахівців та здобувачів вищої освіти галузей знань 01 Освіта/Педагогіка, 05 Соціальні та поведінкові науки, 22 Охорона здоров'я, 23 Соціальна робота, що покликані стати порадником з використання методу каністерапії задля соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій.

- реалізовано проекти:

1) Ініціативна група Гендерного центру є переможцем проектних заявок від громад щодо втілення пілотних ініціатив із запобігання домашньому насильству.

Мета проекту: формування поняття такої важливої соціальної категорії як «гендер»; виховання засад гендерної рівності та поваги до прав і свобод кожної статі; з'ясування стереотипів, які існують стосовно жіночої та чоловічої статі; надання членам громади необхідних практичних знань та навичок щодо того, як можна запобігти та протидіяти домашньому насильству.

Завдання проекту:

Розкрити поняття «гендер», «гендерні стереотипи», «гендерна рівність», «домашнє насильство».

Сформувати неупереджене ставлення до представників обох статей.

Розкрити прояви гендерної нерівності у різних сферах життя.

Виявити основні показники домашнього насильства.

Проект реалізовується у межах співпраці UNFPA та ГО «Інноваційні соціальні рішення» за підтримки Бюро гуманітарної допомоги USAID. Думки, погляди та рекомендації, викладені у цій ініціативі, належать авторкам і не обов'язково відображають офіційну політику чи позицію UNFPA, ГО «Інноваційні соціальні рішення» або уряду США.

Реалізація проекту полягає у інформаційно-просвітницькій роботі серед громади м. Умань. Поширення інформаційних матеріалів (брошур), а також буде висвітлена інформація через медіа про важливість запобігання та протидії домашньому насильству.

Наступний етап реалізації проекту – тренінг «Гендер: рівні можливості для всіх» для представників ОТГ, представників громадських організацій, зацікавлених сторін, студентства.

<http://surl.li/ieloo>

2) Проєкт «Вчимося себе захищати: готуємо Амбасадорок змін» за підтримки фонду «Абіліс» (Фінляндія) (2023).

Метою проєкту є підвищення рівня компетентності жінок і дівчат з інвалідністю щодо шляхів посилення їх психо-фізичної стійкості і формування культури безпеки в особистому житті та соціумі через створення інституту Амбасадорок європейських змін – потужної і впливової групи експерток, здатних змінювати стиль життя, як свій власний, так і свого оточення.

Я: Ідентичність і культура. Я і мої ідентичності

Резильєнтність. Що впливає на резильєнтність? Як розвинути навички резильєнтності.

Планування конкретних цілей самовдосконалення і шляхів їх досягнення.

Правила психологічної роботи. Самодіагностика духовного і психічного стану. Вміння формувати запит. Усвідомлення і подолання власних блоків.

«Я в соцмережах» Соціальні мережі: сучасні виклики. Потужний потенціал і небезпеки.

Копірайтинг – чому це важливо. Можливості копірайтера. Про що сьогодні пише копірайтер.

Асертивність. Що означає бути асертивним? Чому важливо бути асертивною людиною? Що це дає?

Асертивність – система методів та технік для підвищення впевненості у собі. Доступні техніки самозахисту та поради від жінки-поліцейської.

Форум-театр – безпечний простір для спілкування, вирішення проблем та діалогу

Створюємо власні вистави.

Протягом проєкту здійснюється супровід психолога і коуча.

3) Проєкт «Академічна доброчесність: данина моді, чи життєва необхідність» від факультету отримав перемогу у конкурсі проєктів Черкаської облдержадміністрації (листопад 2023 року).

- Гасанова Лейла здобула II місце у номінації «Реформування освіти в умовах воєнного стану» Всеукраїнського конкурсу творчих робіт серед молоді. Тема конкурсної роботи: «Формування соціально-емоційних навичок учнівської молоді» (Національне агентство України з питань державної служби, 2023), керівник: проф. О.О. Кравченко.

- видавнича діяльність аспірантів:

Коляда Наталія, Гончар Інна, Коляда Назарій. Формування лідерських якостей у студентів-волонтерів: теоретичні аспекти *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип.2 (11). 2023 (подано до друку)

Коляда Наталія, Поліщук Наталія, Коляда Назарій. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності: матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи». 12 жовтня 2023 р. Умань, 2023. С. 143–147.

Поліщук Н. М., Коляда Н. І. Волонтерська здоров'язбережувальна діяльність як соціально-педагогічний феномен. *Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [редкол.: О. О. Кравченко, Н. М. Коляда, Т. В. Тарасова, А. І. Войтовська ; рец.: Т. Д. Кочубей, М. О. Кулик, А. В. Каркач]. Умань : ЦП «Компринт», 2023. С.170–173.

Коляда Назарій. Громадські організації як осередки соціалізації дітей і молоді. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 21 квітня 2023 р.) / [ред. кол. : Коляда Н.М. та ін.]. Умань : Візаві, 2023. С. 42–45.

Кравченко О.О., Коляда Н.І., Салата Н.Т. Академічна доброчесність: практика популяризації в умовах закладу освіти. *Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти»* (Умань, 31 травня 2023 р.). Умань : Візаві, 2023.

Левченко Н., Коляда Н. Волонтерська діяльність: вирішення соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні. *X Науково-практичний семінар «Пріоритетні напрями соціальної роботи в умовах невизначеності, у кризових умовах, критичних ситуаціях життя та реаліях воєнного часу»*, 8 листопада 2022 р., м. Харків.

Віталій Белоліпцев, Назарій Коляда. Соціально-психологічна реабілітація молоді в сучасних умовах. *Наука. Освіта. Молодь* : зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 11 травня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; за ред. О. І. Безлюдного ; [редкол.: О. Д. Балдинюк, О. В. Браславська, Т. В. Григоренко та ін.]. Умань : Візаві, 2023. 414 с. С. 31–34.

Кравченко О.О., Варивода Ю.Ю. Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами музейної педагогіки: міждисциплінарний підхід. *Інклюзивний соціоосвітній простір: порівняльна характеристика європейського та українського досвіду*: монографія. Вінниця, 2023, С. 207–237

Варивода Ю.Ю. Взаємозалежність соціальної реабілітації, соціальної адаптації та соціальної інтеграції у сфері соціальної роботи : зб. наук. праць *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота.* Ужгород, 2023, Вип. 2(53). С. 26–29. DOI: 10.24144/2524-0609.2023.53.26-29

Варивода Ю.Ю. Актуальні проблеми соціальної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами : *матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки, та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму* (19–20 травня, 2023 р.), м. Кам'янець-Подільський, 2023, С. 194–196

Варивода Ю.Ю. Музейна педагогіка як засіб соціальної реабілітації в організації освітнього процесу під час війни : матеріали Міжнародного круглого столу «музейна педагогіка в науковій освіті: освітні втрати в умовах війни» (8 червня 2023 р.), м. Київ, 2023. С.34–36

Варивода Ю.Ю., Соціальна реабілітація крізь призму сучасних теорій соціальної роботи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» / [ред. кол. : Коляда Н.М. та ін.] (Умань, 21 квітня 2023 р.). Умань : Візаві, 2023, С. 22–24

Варивода Ю.Ю. Використання засобів музейної педагогіки під час дистанційного навчання : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (31 травня 2023 р.), Академічна доброчесність як цінність освітньонаукової діяльності : матеріали регіонального наук.-практ. онлайн-семінару (м. Умань, 22 трав. 2023 р.) / МОН України, Пряшівський ун-т у Пряшеві (Словаччина), Ін-т проблем виховання НАПН України [та ін.] ; [редкол.: О.О. Кравченко, Н. М. Коляда, Т. В. Тарасова, А. І. Войтовська ; рец.: Т. Д. Кочубей, М. О. Кулик, А. В. Каркач]. Умань : ЦП «Компринт», 2023, С. 43–46

Варивода Ю.Ю. Академічна доброчесність – з досвіду факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (31 травня 2023 р.), Академічна доброчесність як цінність освітньонаукової діяльності : матеріали регіонального наук.-практ. онлайн-семінару (м. Умань, 22 трав. 2023 р.) / МОН України, Пряшівський ун-т у

Пряшеві (Словаччина), Ін-т проблем виховання НАПН України [та ін.] ; [редкол.: О.О. Кравченко, Н.М. Коляда, Т.В. Тарасова, А.І. Войтовська ; рец.: Т. Д. Кочубей, М. О. Кулик, А.В. Каркач]. Умань : ЦП «Компринт», 2023, С. 237–240

Варивода Ю.Ю. Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: міждисциплінарний підхід : зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 11 травня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; за ред. О.І. Безлюдного ; [редкол.: О. Д. Балдинюк, О.В. Браславська, Т. В. Григоренко та ін.]. Умань : Візаві, 2023, С. 56–58

Гасанова Лейла, Кравченко Оксана. Формування соціально-емоційних навичок в учнівської молоді: зб. наук. праць Науковий Вісник Ужгородського Університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 2(53) Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет».

Гасанова Лейла, Кравченко Оксана. Впровадження соціально-емоційного компоненту в навчальну діяльність сучасної школи : матер. XXII міжн. наук.-практична інтернет-конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері». ISSN 2409-1359. Національний університет «Одеська політехніка» навчально-науковий інститут гуманітарних наук, кафедра психології та соціальної роботи.

Гасанова Лейла, Кравченко Оксана. Реалізація соціально-емоційного навчання в рамках освітньої реформи : матер. Всеукр. наук.-практ. конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи», 12 жовтня 2023 р., м. Умань. С. 59–63

Гасанова Лейла, Кравченко Оксана. Роль педагога в програмі соціально-емоційного навчання учнівської молоді : матер. Всеукр. наук.-практ. онлайн-конференції «Формування професійної компетентності сучасного педагога засобами освіти: історико-методичний аспект», 15 грудня 2023 р., м. Харків.

Гасанова Лейла, Кравченко Оксана. Ефективність впровадження програми соціально-емоційного навчання в сучасній школі : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та працею в Україні», м. Умань

Керівник наукової школи:
доктор педагогічних наук, професор

Оксана КРАВЧЕНКО